

Әдебиеттер тізімі

1. Мэнкью, Н. Г. "Экономика". - Алматы: "Дәуір", 2017.
2. Самуэльсон, П. А., Нордхаус, В. Д. "Экономика". - Алматы: "Білім", 2018.
3. Баранов, В. "Микроэкономика". - Мәскеу: "Финансы и статистика", 2016.
4. Котлер, Ф., Келлер, К. Л. "Маркетинг менеджмент". - Алматы: "ЭксЛибрис", 2019.
5. Дорнбуш, Р., Фишер, С. "Макроэкономика". - Алматы: "Экономика", 2020.
6. Мэнкью, Н.Г. "Экономика". - Алматы: "Дәуір", 2017. "Өндіріс тиімділігін арттыру" - Ұлттық экономика министрлігі, 2023.

Жасанды интеллект экономикалық шешімдерді қабылдау құралы ретінде

А.О. Мусабекова¹, А.Т.Кумисбекова², А.Ж.Амангелді³

¹ Менеджмент кафедрасының э.ғ.м., аға оқытушысы

^{2,3} «Физика-Информатика» білім беру бағдарламасы бойынша 3 курс студенттері
kumisbekova0505@gmail.com, zharasovna01@mail.ru

^{1,2,3} Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды қ.

Түйіндеме: Қазіргі заманның қарқынды өзгерістері мен инновациялық технологиялардың дамуы экономикалық процестерге тың серпін беруде. Экономиканың барлық салаларында деректерді тиімді пайдаланудың маңызы артып келеді, ал жасанды интеллект (ЖИ) осы бағыттағы басты құралға айналды. ЖИ – адамның ойлау қабілеттерін еліктеп, мәліметтерді өңдеу, анализ жасау және шешім қабылдау процестерін автоматтандыратын озық технология. Ол үлкен көлемдегі деректерді жылдам әрі дәл талдай отырып, экономикалық шешімдер қабылдауда бұрын-соңды болмаған мүмкіндіктер ұсынады.

Кілт сөздер: экономика, жасанды интеллект, инфляция, бюджеттік, нарық, ресурс, стратегия, технология.

Экономикалық шешімдер қабылдау процестері дәстүрлі түрде адам сарапшыларының тәжірибесіне, интуициясына және қолжетімді мәліметтерге негізделген болатын. Алайда, технологияның дамуымен мәліметтер көлемінің күрт өсуі, нарықтардың жаһандану үдерісі және тәуекелдердің күрделенуі бұрынғы әдістердің шектеулі екенін көрсетті. Бұл жағдайда жасанды интеллект жүйелері шешім қабылдаудың жаңа деңгейін қамтамасыз ете алады. Олар нарықтық трендтерді болжау, тұтынушылық сұранысты алдын ала анықтау, инвестициялық стратегияларды әзірлеу және ресурстарды тиімді бөлу сияқты маңызды міндеттерді шешуге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, жасанды интеллект тек жеке кәсіпорындар үшін ғана емес, мемлекеттік басқару мен экономикалық саясатты жоспарлау саласында да таптырмас құралға айналды. Мемлекеттер салықтық және бюджеттік саясатты оңтайландыру, инфляция деңгейін болжау, жұмыссыздықты азайту сияқты маңызды мәселелерді шешуде ЖИ-дың әлеуетін пайдаланып келеді. Дегенмен, жасанды интеллекттің кең таралуы тек артықшылықтармен ғана шектелмейді. Оның ықтимал кемшіліктері де назардан тыс қалмауы керек. ЖИ жүйелерінің этикалық, заңнамалық және қауіпсіздік мәселелері, сонымен қатар технологияға тәуелділік және адами факторлардың төмендеуі секілді сын-қатерлер экономикада жаңа сұрақтар туындатып отыр. Осы мақалада жасанды интеллекттің экономикалық шешімдер қабылдаудағы рөлі жан-жақты қарастырылады.

Жасанды интеллект (ЖИ) – бұл адамның интеллектуалдық функцияларын модельдейтін және деректерді талдау, өңдеу, сондай-ақ шешім қабылдау үшін қолданылатын технологиялар мен алгоритмдердің жиынтығы [1]. Оның ерекшелігі – үлкен көлемдегі мәліметтерді жылдам өңдеп, дәлелді шешімдер қабылдау қабілетінде. Экономикалық шешімдер қабылдауда жасанды интеллект кең ауқымды рөл атқарады және оның қолдану аясы үнемі кеңейіп келеді

[2]. ЖИ экономиканың әртүрлі секторларында кәсіпорындар мен мемлекеттік ұйымдарға тиімді жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

1. Нарықтық трендтерді талдау және болжау. Нарықтық трендтерді болжау экономикалық шешім қабылдаудағы негізгі элементтердің бірі болып табылады. ЖИ нарықтық мәліметтердің үлкен көлемін жинап, оларды талдап, болашақта мүмкін болатын үрдістерді анықтайды [3].

2. Қаржы және банктік қызметтер. Қаржы секторында ЖИ тәуекелдерді азайту және қызмет көрсету сапасын жақсарту үшін кеңінен қолданылады.

3. Шығындарды басқару және оңтайландыру. Кәсіпорындар өндірістік және басқару шығындарын азайту үшін ЖИ мүмкіндіктерін пайдаланады.

4. Экономикалық саясатты жоспарлау. Мемлекеттік деңгейде ЖИ экономикалық стратегиялар мен саясатты жоспарлау үшін маңызды құрал болып табылады.

5. Маркетинг және тұтынушылық мінез-құлықты болжау. Маркетинг саласында ЖИ тұтынушылардың мінез-құлқын зерттеуде және жарнамалық науқандарды жоспарлауда кеңінен қолданылады:

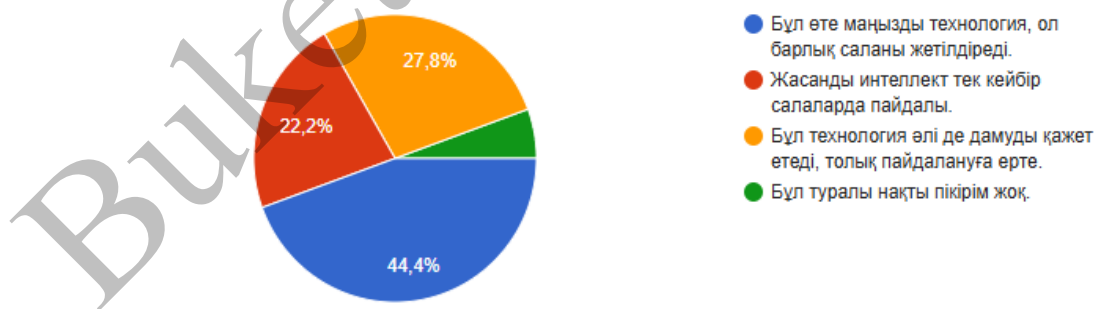
6. Клиенттермен қарым-қатынас және қызмет көрсету сапасын арттыру. ЖИ клиенттермен жұмыс істеу саласында автоматтандыру мен сапаны арттыруға мүмкіндік береді.

7. Ғылыми зерттеулер және инновациялар. ЖИ экономикалық зерттеулерде қолданылып, жаңа бизнес модельдерді қалыптастыруға және инновациялық шешімдерді іздеуге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, жасанды интеллект тек жеке кәсіпорындар үшін ғана емес, мемлекеттік басқару мен экономикалық саясатты жоспарлау саласында да таптырмас құралға айналды. Мемлекеттер салықтық және бюджеттік саясатты оңтайландыру, инфляция деңгейін болжау, жұмыссыздықты азайту сияқты маңызды мәселелерді шешуде ЖИ-дың әлеуетін пайдаланып келеді. Біз жасанды интеллекттің қоғамдағы рөлі мен оның болашағы туралы сауалнама жүргіздік. Біздің басты мақсатымыз – жасанды интеллекттің қазіргі таңдағы қолданылу деңгейі, оның артықшылықтары мен ықтимал қауіптері туралы халықтың пікірін білу болды.

Сауалнама барысында біз бірнеше маңызды сұрақтарды қамтыдық. Олар жасанды интеллекттің экономикалық шешімдер қабылдаудағы рөлі, күнделікті өмірдегі қолданылуы, болашақтағы ықтимал даму бағыттарына қатысты болды. Қатысушылардың жауаптары арқылы жасанды интеллект және оның қазіргі таңдағы қолданылуы жайлы әртүрлі көзқарастарды анықтадық.

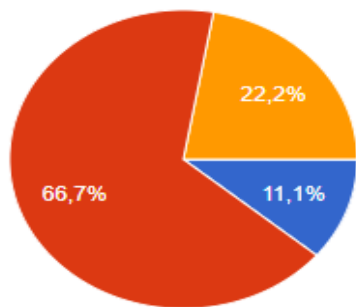
1. Жасанды интеллекттің қазіргі қоғамдағы рөлі туралы не ойлайсыз?

Сурет 1. <https://forms.gle/JoSLY7AJUQRoT2ve9> сауалнама жауаптары

Ескерту – Авторлар құрастырған

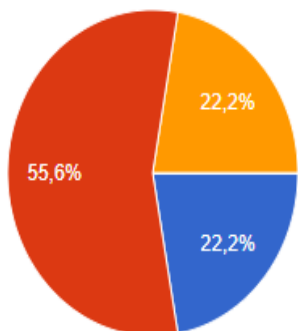
2. Жасанды интеллектті экономикалық шешімдер қабылдауда қолдануға келісесіз бе?

- Иә, бұл шешім қабылдау жылдамдығы мен дәлдігін арттырады.
- Иә, бірақ оны адам бақылауында ұстау қажет.
- Білмеймін, бұл жайлы ойым 50/50
- Жоқ, себебі бұл адам жұмысын алмастыруы мүмкін.

Сурет 2. <https://forms.gle/JoSly7AJUQRoT2ve9> сауалнама жауаптары
Ескерту – Авторлар құрастырған

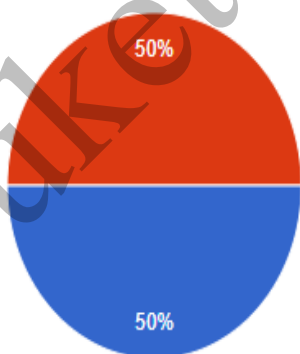
3. Сіз жасанды интеллектке күнделікті өмірде қаншалықты тәуелдісіз?

- Өте тәуелдімін, жұмыс пен тұрмыста күнделікті қолданамын.
- Кейбір қосымшаларда және қызметтерде қолданамын.
- Сирек пайдаланамын, онша тәуелді емеспін
- Жасанды интеллектті пайдаланбаймын.
- Бұл технология туралы жеткілікті ақпаратым жоқ.

Сурет 3. <https://forms.gle/JoSly7AJUQRoT2ve9> сауалнама жауаптары
Ескерту – Авторлар құрастырған

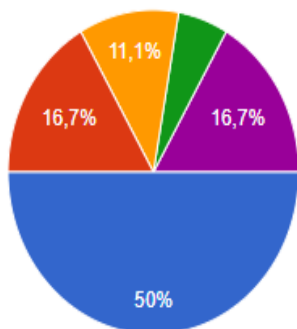
4. Болашақта жасанды интеллекттің дамуына қалай қарайсыз?

- Бұл технологияны барынша дамыту керек, себебі оның әлеуеті зор.
- Даму керек, бірақ шектеулер қою қажет.
- Қазіргі даму деңгейі жеткілікті деп ойлаймын.
- Бұл тақырыпқа қызығушылығым жоқ.

Сурет 4. <https://forms.gle/JoSly7AJUQRoT2ve9> сауалнама жауаптары
Ескерту – Авторлар құрастырған

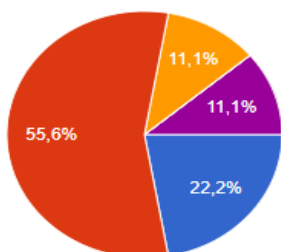
5. Жасанды интеллект сіздің мамандығыңызға қалай әсер етуі мүмкін?

- Жұмысым жеңілдейді, тиімділігі артады.
- Жаңа дағдыларды игеруім қажет болады.
- Жұмысым автоматтандырылуы мүмкін, алаңдаймын.
- Менің мамандығымға әсер етпейді.
- Бұл туралы ойланған жоқпын.

Сурет 5. <https://forms.gle/JoSly7AJUQRoT2ve9> сауалнама жауаптары
Ескерту – Авторлар құрастырған

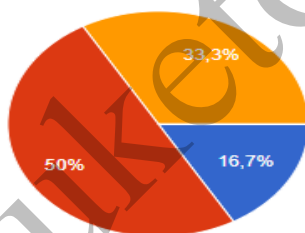
6. Жасанды интеллектті қолданатын компанияларға сенесіз бе?

- Иә, олар тиімді және қауіпсіз шешімдер ұсынады.
- Иә, бірақ деректерді қорғау маңызды.
- Кейбір компанияларға ғана сенемін.
- Жоқ, олар деректерді дұрыс пайдаланбайды деп алаңдаймын.
- Бұл туралы нақты ойым жоқ.

Сурет 6. <https://forms.gle/JoSly7AJUQRoT2ve9> сауалнама жауаптары
Ескерту – Авторлар құрастырған

7. Жасанды интеллекттің адам өміріне әсері қандай болуы мүмкін деп ойлайсыз?

- Өте оң әсер етеді, өмірді жеңілдетеді.
- Кемектеседі, бірақ кейбір қиындықтарды тудыруы мүмкін.
- Әсері аралас болады, артықшылығы да, кемшілігі де бар.
- Бұл туралы пікірім жоқ.
- Кемектеспейді

Сурет 7. <https://forms.gle/JoSly7AJUQRoT2ve9> сауалнама жауаптары
Ескерту – Авторлар құрастырған

Жасанды интеллект туралы жүргізілген сауалнама оның қоғамдағы рөлі мен болашағына деген әртүрлі пікірлерді анықтауға мүмкіндік берді. Сұрақтарға жауап бергендердің көзқарастары әртүрлі болғанымен, бұл технологияның қазіргі заман үшін ықпалы туралы ортақ тұжырымдар жасауға болады. Жасанды интеллекттің қоғамның әр саласындағы қолданылуы, оның артықшылықтары мен шектеулері, сондай-ақ болашаққа деген болжамдар сауалнама сұрақтары арқылы терең зерттелді.

Жасанды интеллекттің қоғамдағы рөлі туралы сұраққа көптеген респонденттер оның қазіргі заманның басты технологияларының бірі екенін атап өтті. Жауаптардан бұл технологияның экономиканы, білім беруді, денсаулық сақтауды және басқа да салаларды өзгертетіні байқалады. Кейбіреулер ЖИ-ді толыққанды қолдану үшін әлі де жетілдіруді қажет

ететінін атап өтті. Сонымен бірге, кейбір респонденттер технологияның артықшылықтарын қолдана отырып, оның ықтимал қауіптерін де ескеріп, жауапкершілікпен пайдалану қажет екенін атап өтті. Респонденттердің жауаптары технологияның болашағына деген үлкен қызығушылықты және оны жауапкершілікпен дамыту қажеттілігін көрсетті.

Жасанды интеллекттің экономикалық шешімдер қабылдаудағы артықшылықтары оның кеңінен қолданылуын қамтамасыз етеді. Ең басты артықшылықтарының бірі – үлкен деректерді өңдеу және талдау қабілеті. Жасанды интеллект жүйелері үлкен көлемдегі мәліметтерді қысқа уақытта өңдеп, олардың ішінен маңызды үрдістерді анықтай алады [4]. Бұл аналитикалық процестерді жеделдетіп, шешімдердің дәлдігін арттырады. Сонымен қатар, жасанды интеллект шешім қабылдау процесін автоматтандырып, жылдамдық пен тиімділікті қамтамасыз етеді. Адами факторлардан туындайтын қателіктерді болдырмау арқылы жасанды интеллекттің көмегімен экономикалық шешімдердің сапасы едәуір жақсарады. Шығындарды азайту да жасанды интеллекттің басты артықшылықтарының бірі болып табылады. Жасанды интеллект өндіріс, логистика және басқару процестерін оңтайландыруға мүмкіндік береді, бұл ресурстарды тиімді пайдалануға ықпал етеді. Сонымен қатар, жасанды интеллект тәуекелдерді төмендетіп, экономикалық тұрақтылықты қамтамасыз етуге көмектеседі. Жасанды интеллект жүйелері деректерді талдау арқылы ықтимал тәуекелдерді болжай алады және оларды басқаруға арналған шешімдер ұсынады.

Сонымен бірге, жасанды интеллекттің қолданылуы белгілі бір қиындықтарды туғызады. Оның тиімділігі тікелей мәліметтердің сапасына тәуелді. Егер мәліметтер жеткіліксіз немесе қате болса, жасанды интеллекттің шешімдері дұрыс болмай, теріс салдарға әкелуі мүмкін.

Жалпы алғанда, жасанды интеллект экономикалық шешімдер қабылдауда үлкен әлеуетке ие, алайда оның қиындықтары мен шектеулерін ескеру маңызды [5]. Оны тиімді пайдалану үшін технологияны дұрыс бағытта қолдану, этикалық нормаларды сақтау және адами сараптаманы технологиямен үйлестіру қажет. Тек осындай жағдайда жасанды интеллект экономикалық тиімділікті арттыру құралы ретінде толық пайдаланылатын болады.

Жасанды интеллекттің болашағы қазіргі заманның қарқынды дамуымен тығыз байланысты және ол экономиканың барлық салаларында елеулі өзгерістер енгізуге қабілетті. Болашақта жасанды интеллект технологияларының ықпалы одан әрі артып, экономикалық шешім қабылдау процестері толығымен автоматтандырылуы мүмкін. Жасанды интеллект үлкен деректерді талдаудың күрделілігін төмендетіп, экономика саласында жаңа мүмкіндіктер ашатын негізгі құралға айналады.

Экономикада жасанды интеллекттің болашағы бірнеше бағыттар бойынша дамиды. Біріншіден, деректерді өңдеу және талдау процестері одан әрі жетілдіріліп, экономикалық үрдістерді болжау әлдеқайда дәл әрі тиімді бола түседі. Бұл кәсіпорындар мен мемлекеттерге экономикалық саясат пен стратегияларды дәл жоспарлауға мүмкіндік береді. Екіншіден, экономикалық шешім қабылдау процестерін толық автоматтандыру әлеуеті жүзеге асады. Жасанды интеллект алгоритмдері күрделі мәселелерді шешу үшін қолданылып, адамға тән шешім қабылдау қателіктерін азайтады.

Жасанды интеллекттің болашағының тағы бір маңызды аспектісі – экономикалық теңсіздікті азайту мүмкіндігі [6]. Жасанды интеллект технологиялары ресурстарды әділ бөлуге, кедейлік деңгейін төмендетуге және жаңа жұмыс орындарын құруға ықпал етуі мүмкін. Бұл технологиялар қоршаған ортаға зиян келтірмейтін өндіріс тәсілдерін дамытуға және энергияны үнемдеуге бағытталған экономикалық шешімдерді жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Жасанды интеллекттің артықшылықтарымен қатар, оның этикалық, құқықтық және әлеуметтік мәселелері де бар. Жеке деректердің құпиялылығы, технологияға тәуелділік және жұмыссыздық сияқты қиындықтар бұл технологияның дамуы кезінде ескеруді қажет етеді. Сонымен қатар, жасанды интеллекттің шешім қабылдау процестерінде толық тәуелсіздікке ие болмауы және адами сараптаманы толық алмастыра алмауы оның әлеуетін ақылмен пайдалану керектігін көрсетеді.

Қорыта айтқанда, жасанды интеллект экономикалық процестерді жетілдіруге үлкен ықпал ететін құрал болғанымен, оның тиімді қолданылуы тек технологияның дамуына ғана емес,

этикалық нормалардың сақталуына және оның қоғамға тигізетін әсерін теңестіруге байланысты. Жасанды интеллектті жауапкершілікпен пайдалану экономикалық және әлеуметтік тұрақтылықты қамтамасыз етудің маңызды алғышарттарының бірі болмақ..

Әдебиеттер тізімі

1. Жасанды интеллект туралы жалпы теория және анықтамалар. (2024). Artificial Intelligence: A Modern Approach. Stuart Russell, Peter Norvig.
2. Қаржы саласындағы жасанды интеллекттің рөлі мен ықпалы. (2023). Financial Applications of Artificial Intelligence. John Wiley & Sons Publishing.
3. Жасанды интеллекттің маркетингтегі қолданылуы. (2022). AI in Marketing. McKinsey & Company аналитикалық есебі.
4. Мемлекеттік басқару және жасанды интеллект. (2023). AI for Public Sector Decision Making. Harvard Business Review.
5. Экономикадағы автоматтандыру және жасанды интеллект. (2024). Economics and AI: Transformations in the Modern World. Springer Nature.
6. Этикалық және құқықтық мәселелер. (2024). AI Ethics and Law. OpenAI зерттеу есебі.

С.Т. Мусина¹, Ю.С. Огородникова²

¹М.э.н., старший преподаватель кафедры экономики и международного бизнеса,
²студент 4-го года обучения по специальности «Предпринимательство и управление проектами»
mtsiriie@vk.com, musina.74@mail.ru

^{1,2} Карагандинский университет имени академика Е.А. Букетова, г. Караганда

Аннотация: Статья посвящена анализу культуры избыточного потребления, возникающей в контексте социальных сетей, и её влиянию на малый бизнес. В последние годы социальные сети становятся не только платформами для общения, но и мощными инструментами для формирования потребительских привычек и предпочтений. Автор исследует, как постоянное воздействие рекламы, инфлюенсеров и трендов на платформах, таких как Instagram, TikTok и Facebook, способствует росту спроса на товары и услуги, что создает как возможности, так и угрозы для малых предпринимателей. В статье рассматриваются последствия гиперконсумции для малых бизнесов, таких как необходимость быстрой адаптации к быстро меняющимся трендам, давление на цены и качество продукции, а также возможные способы использования культуры избыточного потребления для привлечения внимания аудитории и повышения спроса на товар.

В статье осуществляется вывод о необходимости осознания казахстанскими предпринимателями малых бизнесов рисков и преимуществ, связанных с этим явлением, и предлагает рекомендации по оптимизации маркетинговых стратегий в условиях гиперконсумции.

Ключевые слова: культура избыточного потребления, социальные сети, малый бизнес, инфлюенсеры, потребительские привычки, маркетинг, тренды, гиперконсумция, реклама, цифровой маркетинг, бизнес-стратегии.

Современный человек на сегодняшний день является самым активным потребителем за все время. С каждым поколением у каждого домохозяйства появляется все больше и больше предметов недвижимости, мебели, домашней утвари и другого имущества, как необходимого и удобного, так и абсолютно ненужного, но ложно расхваленного маркетологами и инфлюенсерами в социальных сетях. После научно-технической революции, второй бум культуры потребления случился с развитием интернета и развитием социальных сетей, когда компании, производящие на первый взгляд товары не первой необходимости вкладываются в онлайн маркетинг и создают у потенциальных потребителей